

SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, 2024, 69-81.

E-ISSN: 3023-5529

Araştırma Makalesi / Research Article

16. YÜZYIL OSMANLI RESMÎ YAZIŞMALARINDA EŞKIYALIK VE ZULÜM KAVRAMI

THE CONCEPT OF BANDITUALITY AND OPPRESSION IN 16TH CENTURY

OTTOMAN OFFICIAL CORRESPONDENCE

Teslime ATA

Dr., Bağımsız Araştırmacı

teslimeyuksek@gmail.com

0000-0001-9187-3760

Geliş Tarihi:

(Received)

21.10.2024

Kabul Tarihi:

(Accepted)

09.11.2024

Yayın Tarihi:

(Published)

30.12.2024

Anahtar Kelimeler

Osmanlı
Anadolu
Eşkiyalık
Zulüm

Keywords

Ottoman
Anatolia
Banditry
Persecution

ÖZ

Eşkiyalık ve *zulüm*, 16. yüzyıl Osmanlı arşiv belgelerinde sıklıkla karşılaşılan sözcüklerdir. Özellikle mühimme defterleri ve kadi sicillerinde yer alan bu iki terim, özünde çok daha geniş eylemleri barındırmaktadır. Birçok belgede, *zulüm* ve *eşkiyalık* farklı kelimelerle ifade edilmiş olup en genel ifade *ehl-i fesad* terimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat olayların detaylarına bakıldığında *eşkiyalık* ya da *zulüm* kelimelerini tam anlamıyla karşılamadığını görmekteyiz. Bu yüzden ki çoğu akademik çalışmada ciddi bir terminoloji eksikliği söz konusudur.

Bu çalışmada, 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Anadolu'sunda yaşanan *eşkiyalık* ve *zulüm* kavramları hem terminolojik açıdan titizlikle irdelenmiş hem de yer, zaman, kişi, kimlik ve eylem bakımından incelenmiştir. Osmanlı Anadolu'sunda *eşkiyalık* ve *zulüm* dair neler olmuş? Divan-ı Hümayun, hükümlerde neye göre *eşkiye* neye göre *zulüm* ibaresini kullanmıştır? *Zulüm* ve *eşkiyalık* hangi eylemleri ifade eder? *Eşkiyalık* ile *zulüm* keşiştiği nokta neresidir? İncelenen dönemin ana kaynaklarından elde edilen veriler doğrultusunda *eşkiyalık* ve *zulüm* hareketlerinin boyutları ortaya koyularak bu sorulara yanıtlar aranmıştır.

ABSTRACT

Banditry and *persecution* are words frequently encountered in 16th century Ottoman archive documents. These two terms, especially those found in mühimme registers and kadi registers, essentially include much broader actions. In some documents, cruelty and banditry are expressed with different words, and the most general expression is the term *people of mischief*. However, when we look at the details of some events, we see that they do not fully meet the words banditry or cruelty. That is why there is a serious lack of terminology in some academic studies.

In this study, the concepts of banditry and oppression experienced in Ottoman Anatolia in the second half of the 16th century have been examined meticulously both in terms of terminology and in terms of place, time, person, identity and action. What happened regarding banditry and oppression in Ottoman Anatolia? Why did the Imperial Council use the phrase bandit and cruelty in its provisions? What actions do cruelty and banditry refer to? Where does banditry and oppression intersect? Answers to these questions were sought by revealing the dimensions of banditry and cruelty movements in line with the data obtained from the main sources of the examined period.

Atf/Cite as: Ata, T. (2024). 16. yüzyıl Osmanlı resmî yazışmalarında eşkiyalık ve zulüm kavramı. SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi, 3, 69-81.

© 2024 Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü. Her hakkı saklıdır. Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Hacı Bektaş Veli Research and Application Institute. All rights reserved.

Giriş

16. yüzyıl Osmanlı Anadolu'su siyasi, iktisadi, askerî ve sosyal anlamda bazı değişim ve dönüşümlere sahne olmuştur. Bu yüzyılda, Osmanlı Devleti'nde yaşanan *eşkıyalık* ve *zulüm* hareketleri, iç içe geçmiş illegal vakalardan oluşan bir yapıdadır. Bu illegal hareketlerde yer alanların kimliklerini incelediğimizde toplumun her kesiminden yer alan kişiler olduğunu görmekteyiz. Bu kişiler, en genel tanımlamayla yönetenler ve yönetilenlerdir. Yönetenlerin öncelikli ve en önemli işi yönetilenlerin, yani reayanın can ve mal güvenliğini sağlamak olmuştur. Reayanın görevi ise üretmek, ürettiğinden vergi vererek askerî sınıfa destek olmaktır. Fakat bu yüzyıldaki yaşanan buhranlar, yöneten ve yönetilen ilişkilerine yansiyarak önu alınamaz bir olaylar zinciri oluşturmuştur (Yediyıldız, 2002, s. 302).

Bu yüzyılın ikinci yarısında yaşanan olayların büyük bir kısmı belgelere *eşkıyalık*, *zulüm* ve *teaddi* olarak yansımıştır. Bu olayları konu alan bazı çalışmalarda, olay tanımları, olay içerikleri ve olayların kapsadığı alan net çizgilerle belirtilmemiştir. Oysaki *eşkıyalık* ile *zulüm* ve *teaddi* arasında belirgin farklılıklar mevcuttur. Genel olarak karşılaştığımız sorun, *fesad*, *mişsid* veya *ehl-i fesad* şeklinde kayıtlara geçen fail tanımlamalarının *eşkıyalık* ve *zulüm* terimlerini tam olarak kapsamadıkları gerçeğidir. Örneğin, fuhuş, kalpazanlık, irtidat, tefecilik, içki üretmek-tüketmek, zina, devlet memurlarının veyahut reayanın birbirlerine karşı hasımlıkları, kişisel hesaplaşmaları ne *eşkıyalık* ne de *zulüm* hareketleri çerçevesinde değerlendirilemez. Bu hareketler, toplum düzenini bozan, devlet ekonomisini zora sokan suçlardır ve birçoğu bireysel suçlar başlığı altında incelenmelidir.

Eşkıyalık hareketi tanımlaması genellikle reayanın faili olduğu bir suça yöneliktir. Bu harekette mala ve cana kastetme vardır. Mala ve cana kastetme olayında fail eğer devlet görevlisi ise tanımlaması *eşkıyalık* değil, *zulüm* ve *teaddi*dir. Bu yüzden çalışmamızda, hükümleri ayırıştırarak, olay ve olgulardan yola çıkarak net bir ayırım yapılmış, *eşkıyalık* ve *zulüm* hareketlerinin benzeşen, ayrışan ve kesişen yönleri detaylı olarak incelenmiştir.

Bu çalışmada öncelikle tarihsel ve kavramsal bakımdan *eşkıyalık* ve *zulüm* terminolojisi ele alınmıştır. Sonrasında bu hareketlerin Osmanlı Anadolu'sunda ne şekilde vuku bulduğu ve merkezî otoritenin nasıl bir ayırıştırma ile adlandırma yaptığı üzerinde durulmuştur. Son olarak, olayları ayrı ayrı ele alarak bütünsel bir tablo çizilmeye çalışılmıştır.

1. Terminoloji: Eşkıyalık ve Zulüm

1.1. Eşkıyalık

Eşkıyalık terimi, olayların farklı içeriklerinin olmasına rağmen genellikle aynı anlama gelecek şekilde, hatta birbiriyle iç içe geçmiş halde kullanılmıştır. Anlam kargaşası olmaması adına öncelikle benzer kavramları anlam bakımından netleştirmek gerekmektedir. Arapçada *şeka* mastarının ism-i fâili olan *şaki* kelimesinin sözlük anlamı şekavette bulunan, haylaz, günahkâr, asi, fena hareketlerde bulunan kişi anlamındadır (Samî, 1996, s. 781). *Şaki* kelimesinin çoğulu *eşkıya* olup bu kelime Türkçede farklı bir anlama bürünmüş ve Arapçada *mubarîp* kelimesinin karşılığı olan harami, haydut ve kuttâ'u't-tarik kelimelerine karşılık gelen, yol kesen anlamında kullanılmıştır. Adlandırmalar çeşitli ve farklı olsa da genel olarak tanımları; silahlı veya silahsız, zor kullanarak baskın yapan, yol kesen, mala ve cana tecavüz eden, kamu düzenini ve kamu güvenliğini tehdit eden kişileri ifade eder (Naci, 2009, s. 77).

Osmanlı dönemindeki arşiv belgelerinde ve Osmanlı kroniklerinin eserlerinde, *celâlî*, *eşirrá*, *harâmi*, *haramzâde*, *uğru*, *erâzil* ve *haydut* kelimeleri *eşkıya* anlamında kullanılmıştır (Bardakoğlu, 1995, s. 467). Toplulukların ve marjinal grupların eşkıyalıkları *Levendât eşkıyası*, *Saruca-sekban*, *Türedi eşkıyası*, *Subte eşkıyası*, *Çingen*, *Gurbet tıfesi* vb. şeklinde adlandırılmıştır.

Sözlükler eşkıya ve isyan kavramlarını birbirinden farklı tanımlasalar da ortaya çıkan genel anlam, haydutluk yapanlar, eşkıyaya yakışır harekette bulunurlar (Doğan, 1987, s. 332), asilik yapanlar, Allah'a ve devlet kanunlarına isyan edenler, haramilik yapanlar, hukuka karşı gelenler şeklindedir (Devellioğlu, 2013, s. 248). *Eşkıyalık* hareketinin hukuksal olarak tanımlaması ise, karşı tarafın malını rızası olmadan almak, çiftlik, köy, hane, değirmen, hane gibi yerleri basıp yakıp yıkmak, suikastta bulunmak, kin duyduğu kişiden öç almak, cana kastetmek, yollarda haramilik yapmak, adam kaçırmak ve bu fiillerden ötürü tutuklu iken firar etmek, silahlanmak, ülkenin dâhilî asayişini tehdit ve ihlal etmek şeklindedir (Mumcu, 1985, s. 8).

Sosyologlar eşkıyalığı, taşradaki sınıf çekişmesinin en keskin dışa vuruş biçimi veya toplumsal bir protesto, toplumsal bir patlama şeklinde tanımlamışlardır. Ekonomistler ise kapitalizmden önceki üretim ve sınıf ilişkilerinin ortaya çıkardığı bir karşı koyma, muhalif olma hareketi olarak açıklamışlardır (Yetkin, 2003, s. 8).

Eşkıyalık teriminin yerine bazen de isyan sözcüğü kullanılmıştır. Belgelerde, karşımıza *subte isyanı, celali isyanı* şeklinde çıkmaktadır. İsyân sözcüğü, herhangi bir amaçla, mevcut düzene karşı gelme, başkaldırma olarak tanımlanır. Bu fiilleri gerçekleştiren kişiye de *asi* denmektedir. İsyân kelimesinin Arapça karşılığı *bağy* olup anlamı haktan ayrılmak, haddi aşmak ve zulmetmektir. Bu kelimenin çoğulu *buğât*, bu fiilleri gerçekleştiren kişilere ise *bâğî* denmektedir (Şafak, 1991, s. 451). İsyân sözcüğü, ayaklanma sözcüğü ile de eş anlamda kullanılmıştır. Foucault, ayaklanmaların tarihin malı olduğunu ama belli bir biçimde ondan kaçıldığını, tek bir insanın, bir grubun, bir azınlığın, ya da tüm bir halkın *artık itaat etmiyorum!* dediğini ve adaletsiz olarak değerlendirdiği bir iktidara karşı kendi hayatını ortaya koyduğu bir hareket olduğunu, bu hareketin ortadan kaldıramayacağını, çünkü, hiçbir iktidarın böyle bir hareketi tamamıyla imkânsız kılacak yeteneğe sahip olmadığını belirtmektedir (Foucault, 2005, s. 295-298).

1.2. Zulüm

Eşkıyalık konusu kapsamında yer alan diğer bir kavram da *zulm/zulümdür*. En temel anlamıyla *zulüm*, devlet görevlilerinin halka veya meslektaşlarına türlü yollarla haksız ve ağır işlemler yapmasıdır (Findley, 2011, s. 96). Anlam kargaşasını özetlememiz gerekirse, bireysel ve toplumsal hak ve hukuka zarar veren her davranış *zulümdür*. Her *zulüm*, *eşkıyalık* değildir. Ancak her *eşkıyalık*, özünde *zulüm* barındırır.

Zulüm kavramı, *eşkıyalık* kavramına göre oldukça kapsamlı bir terimdir. En basit tanımıyla, *bir şeyi ona ait olmayan yere koymak* anlamındadır. Ahlak, din, hukuk gibi alanlarda belirlenmiş sınırları aşma, haktan batıla yönelme, başkasının hakkına girme, zorbalıkta bulunma, bilhassa otoriter bir güce sahip olan kişilerin adaletsiz muamelede bulunduğu durumlarda *zulüm* kelimesi kullanılmaktadır (Çağrı, 2013, s. 507).¹

Zulmün birçok şekli vardır. Aile içinde veya normal hayatta, farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Fakat çalışma konumuzun gereğince *zulüm* kelimesini anlamsal olarak sınırlandırarak sadece devlet görevlilerinin reyaya ve kendi meslektaşına karşı maddi ve manevi açılardan haksız davranışları olarak ele aldık.

Osmanlı arşiv belgelerinde *zulüm* ile alakalı olan kelimeler, “zalim: zulmü yapan kişi, zalimane: sıfat olarak kullanılan, mezalim: haksızlıklar, zulümler ve mazlum: zulüm yapılan, zulümden mağdur olan kişi” şeklinde. Resmî yazışmalarda *zulüm*, yöneticilerin yönetilenlere çeşitli yollarla haksız ve ağır davranışlarda bulunmaları şeklinde tanımlanabilir. Sadece Osmanlı Devleti’nde değil, diğer İslam devletlerinde de *zulmün* resmî belgelerdeki tanımı bu şekildedir.

Osmanlı yönetimi ve hukukçuları, *zulmün* bir suç olarak kabul edilmesi için şeriata ters düşmeyen bir yol izlemişlerdir. *Zulmün* fena bir bid’at² olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Buna göre *zulüm*, genellikle askerî sınıf yöneticilerin yönetilenlere karşı işlediği birçok suçun genel adı olarak kabul edilmiştir (Mumcu, 1985, s. 8-10).

2. Osmanlı Resmî Yazışmalarında Anadolu’daki Eşkıyalık ve Zulüm

Toplumlar ve devletler, ilkçağlardan bu yana sosyo-ekonomik olaylardan ve coğrafi konumun getirdiği göç, istila, savaş veya doğal afet gibi olaylardan sürekli olarak etkilenmişlerdir. Tüm bu etkenlerin ortaya çıkardığı durumlardan biri de *eşkıyalık* olaylarıdır. Merkezî otoriteleri uğraştıran meselelerden biri olan

¹ Osmanlı Devleti eşkıyalığın, zulmün önlenmesi için birtakım tedbirler almıştır. Osmanlı Devleti’nin eşkıyalığın ve zulmün önlenmesi için aldığı tedbirler hakkında bk. Hüseyinliklioğlu, 2001, s. 415-428; Katgı, 2013, s. 180-211; Mumcu, 1963; Uzun, 2009, s. 185-214; Yakut, 2012, s. 21-33; Artan, 2021, 53-61; Artan, 2019, s. 46-60.

² Bid’at, biri geniş, diğeri dar kapsamlı olmak üzere iki şekilde tarif edilmiştir. Geniş kapsamlı tarife göre bid’at, Hz. Peygamber’den sonra ortaya çıkan her şeydir. Bid’atın sözlük anlamından hareketle yapılan bu tarife göre, dinî mahiyette görülen amel ve davranışlardan başka, günlük hayatla ilgili olarak sonradan ortaya çıkan yeni fikirler, uygulama ve adetler de bid’at sayılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. Yaran, 1992, s. 129-131. Katip Çelebi, bid’atı “bid’at-ı hasene” ve “bid’at-ı seyyie” olarak ikiye ayırmıştır. Bid’at-ı hasene, ilk zamanlarda olmayıp sonra gerektiği için Kur’ân-ı Kerim’de ve sünnette olup da uygulama olarak yeni düzenlemeler getiren ve dinî ulema tarafından caiz görülen şeylerdir. Ancak bid’at-ı seyyie, itikat işlerinde Kur’ân-ı Kerim’de ve sünnette olmayan, asılsız uygulamalardır. Ayrıntılı bilgi için bk. Katip Çelebi (1980), *Mîzanü’l-Hakk Fi İhtiyari’l-a Hakk*, s. 70.

eşkıyalık, her toplumda farklı zamanlarda ve farklı şekillerde ortaya çıksa da benzer yönleri çok fazla olan bir siyasal ve toplumsal olgudur.

Osmanlı Anadolu'sundaki etnik farklılıklar, payitahtın bu coğrafi sınırların içerisinde yer alması, tımar sisteminin yaygın uygulandığı bir coğrafya olması, ulaşımın sınırlılığı, dağlık arazilerin fazla olması itibarıyla jeopolitik konumun bazı illegal faaliyetleri beraberinde getirmesi, Anadolu'da *eşkıyalık* ve *zülümlü* olaylarını tetikleyen nedenlerdir (Pamuk, 2007, s. 54). Ayrıca 16. yüzyılın ikinci yarısında, uzun süren savaşların artması Rumeli'ye doğru ilerlemeyi yavaşlatmıştır. Yani sistem, merkezden gittikçe uzaklaşan sınırların ötesinde fetih yapmayı zora sokacak bir duruma gelmiştir. Fakat bunların yanında en önemli husus olarak 16. yüzyılın ikinci yarısında gözle görülür bir şekilde yaşanan nüfus artışı dikkati çekmektedir (Faroqhi, 2016, s. 125). Bu artış hem tarımdaki sınırlılıklar hem de yerleşik hayata geçen konargöçerlerin etkisiyle toplum üzerinde baskıcı hâle gelmiştir. Dolayısıyla bu yüzyıla ait belgelerde, *eşkıyalık* ve *zülümlü* kelimeleri sıklıkla kullanılmıştır.

Resmî yazışmalarda *eşkıyalık* olarak adlandırılan hareketleri, mühimme kayıtlarından incelememiz bu kavramın daha net anlaşılmasında bize yardımcı olacaktır. İncelenen dönemde, eşkıyalığa dair karşımıza çıkan ilk olay H. 963/M. 1555 tarihli hükümdür. Dulkadirli Beylerbeyi'nin mektup göndererek merkeze bildirdiği bu olay, Adana sancağında meydana gelmiştir. Pir Ahmet isimli bir eşkıyanın yoldaşları ile Sis (Kozan) sancağında evleri yağmaladığı, birkaç kişiyi de yaraladıkları bildirilmiş; bu kişiler yakalanıp Niğde Kalesi'ne hapsedilmiştir. Fakat bir yolunu bulup tebdil-i suret ile yani görünüşlerini değiştirerek, başka bir kılığa girerek hapisten çıkmışlardır. Pir Ahmet ve yoldaşlarının eşkıyalıklarına devam ettikleri, reyaya rahat vermedikleri ve iki katır çaldıkları merkeze bildirilmiştir (BOA., MD 2, 119/13). Reyadan kişilerin yaptığı bu *eşkıyalık* hareketinin devlet düzenine ya da devlet idaresine karşı olmadığını görmekteyiz. *Eşkıyalık* yapan kimseler, kendileri gibi aynı coğrafyada yaşayan, aynı sosyal katmandan olan kişilere karşı suç işlemektedir.

Eşkıyalık hareketleri, bazen ferdi bazen de küçük gruplar hâlinde olmuştur. H. 996/M. 1588 tarihli, Tarsus sancağı beyine gönderilen bir hükümde, İçil (Mersin) sancağından Mustafa, Pir Ahmed, Kocabey Seydi, Muharrem, Karmatlu Mustafa ve Divane Yusuf'un, Tarsus sancağındaki Arap Hamza ve adamlarıyla bir olup haramilik yaptıkları bildirilmiştir. Bu küçük eşkıya grubu, Tarsus ve civarındaki köyleri, evleri yağma etmiş, karşı gelenleri ise katletmişlerdir (BOA., MD 62, 431/192). İncelediğimiz birkaç örnek hükümden, köy ve şehir reyasından olan kişilerin mal/eşya yağma etmek, zor kullanmak, darp etmek, cinayet işlemek gibi fiillerden dolayı *eşkıya* olarak adlandırıldıklarını görmekteyiz.

Gayrimüslimlerin illegal hareketlerine karşılık da *eşkıya* sıfatının kullanıldığını, hükümlerden anlamaktayız. Gayrimüslim eşkıyalığına dair örneklerden biri, H. 973/M. 1565 tarihli hükümdür. Hükümde, Ahmed isimli bir taciri katleden kişilerin bir papaz ve oğulları olduğu ortaya çıkmıştır. Ahmed'in mallarını yağma ettikleri, değerli eşyalarını aldıkları belirtilmiştir. *Eşkıya* olarak nitelendirilen Papaz ve oğullarının suçu sabit bulunmuştur ve hapsedilmeleri emredilmiştir (BOA., MD 5, 1261/659). Gayrimüslim eşkıyalığına dair başka bir kayıt da H. 979/ M. 1571 tarihli Sinop kadısına yazılan hükümdür. Karavahan ve Girekoz isimli gayrimüslimlerin, Müslümanların mallarını, değerli eşyalarını yağmaladıklarını, zorla para aldıklarını, hatta mezar taşlarını söküp götürdükleri yazmaktadır. Bu iki eşkıyanın yakalanıp hapse atılması emredilmiştir (BOA., MD 10, 108/71). Gayrimüslim olan kişilerin mal gasp etmek, adam öldürmek, zor kullanmak suçlarından yine köy ve şehir reyası gibi *eşkıya* olarak nitelendirildiklerini görmekteyiz.

Belgelerde eşkıya olarak nitelendirilen başka bir kimlik de *subte*³ olarak adlandırılan medrese öğrencileridir. İncelediğimiz hükümlerdeki ilk suhte olayı, H. 967/ M. 1560 tarihinde görülmektedir. Olay payitahta uzak bir yerde, Alaiyye (Alanya)'de gerçekleşmiştir. On neferden fazla suhtenin gayrimüslim bir kişiyi öldürüp mallarını zapt ettikleri, Müslümanların oğlanlarına da tecavüz ettikleri bildirilmiştir. Derhal derdest edilip haklarından gelinmesi emredilmiştir (BOA., MD 3, 933). Başka bir örnek, H. 981/M. 1573 tarihli hükümdür. Menteşe sancağındaki kadılara yazılan bir hükümde, suhtelerin Menteşe'de çok hareketli oldukları, gruplaşarak evleri bastıkları, mala cana tecavüz ettikleri bildirilmiştir. Verilen emirde, suhte eşkıyasının üzerine il *erler*⁴, sipahi, bölük halkı, yeniçeri cemiyeti ile gidilmesi istenmiştir. Derhal

³ Şemseddin Sami, 1371, s. 741; Mehmet Zeki Pakalın, 1997, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınevi, s. 735.

⁴ Osmanlı Devleti'nde, özellikle iç karışıklıklar sırasında asayişin sağlamak amacıyla oluşturulan mahal-i milis kuvvetlerine "il erleri" denmiştir. Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren kaynaklarda adı geçen bu teşkilatın yaygınlık kazanması, eşkıyalığın artış gösterdiği 16. yüzyılın ikinci yarısına rastlar. İl erleri ihtiyaç hâlinde toplanan bir askerî güç özelliği taşımakta olup genellikle köylü gençler, bazen de şehitli gençlerden oluşmuştur. Yüzyılın sonunda mühim bir teşkilat hâline gelerek resmî bir teşekkül hüviyeti kazandılar. Fakat giderek güçlenen il erlerinin, asayişin sağlanmasında önemli

yakalanmaları, sulhu kabul etmeyenlerin hapsedilmeleri emredilmiştir (BOA., MD 22, 239/115). Suhte eşkıyalığı daha çok ev yağma edip oğlan/kız kaçırmaya yönelik olmuştur (Akdağ, 2013, s. 168). Belgelerde, suhtelerin ev basıp delikanlıları zorla götürme eylemleri yoğunluktadır. Ev yağma ederek ihtiyaçlarını karşılayan suhteler, genç çocukları kaçırmak sayılarını arttırmayı amaçlamışlardır. Medrese öğrencilerinin bu fiilleri, belgelere suhte eşkıyalığı olarak yansımıştır.

Köy ve şehir reayası, gayrimüslimler ve suhtelerin yanında marjinal⁵ grupların illegal hareketleri de belgelerde *eşkîyalık* olarak nitelendirilmiştir. Marjinal gruplara örnek verecek olursak 16. yüzyılın ikinci yarısında kayda alınan hükümlerde, Gurbet taifesine sıkça rastlamaktayız. Fakat Gurbet taifesinin yapı ve yaşayış olarak konargöçerlerden çok farklı bir grup olduğunu anlamaktayız. Örneğin bu taifenin mevsimsel bir göç düzeni hiç olmadığı gibi boy, cemaat ve kabile sistemleri de hiç olmamıştır. Gurbet taifesi tıpkı suhteler, levendler ve çift-bozanlar gibi kontrol altına alnamayan bir grup olmuştur. Marjinallerin eşkıyalığına dair birkaç örnek verecek olursak ilk belge, H. 984/M. 1576 tarihli, Amasya beyine gönderilen bir hükümdür. İskilip kazasında Gurbet eşkıyasının olduğu bildirilmiştir. Bu taife, İbrahim isimli kişinin evini basıp oğlu Mustafa'yı öldürmüştür. İbrahim'in diğer oğlu Yakup'u da yaralamışlardır. Sonrasında, Badekeper derbendi denilen bir yerde, yol kesip yolcuların mallarını zorla almışlardır (BOA., MD 28, 267/110).

Gurbet taifesi mensupları, daha rahat hareket edebilmek ve kaçışlarını kolaylaştırmak için yerli halktan veya yöneticilerden destek almaya çalışmışlar, bunda da yer yer başarılı olmuşlardır. H. 995/M. 1587 tarihli, Karahisar kadısına yazılan bir hükümde, müteferrika olan Mustafa'nın evinde Gurbet taifesinden olan kişilerin kaldığını; müteferrika Mustafa ve oğullarının Gurbet taifesi ile bir olup yollara indikleri, hırsızlık yapıp adam öldürdükleri bildirilmektedir. Gurbet taifesinin kışlaması için yardım ve yataklık eden Mustafa ve oğullarının kaleye hapsedilmesi, Gurbet taifesinin ise olay yerinde şer' ile haklarından gelinmesi emredilmiştir (BOA., 62, 147/66). İttifak hâlinde olmaları, devlete karşı daha dirençli olmalarını da beraberinde getirmiştir.

Marjinal grupların eşkıyalığına dair bir kayıt da, incelediğimiz 1567 tarihli bir hükümdür. Adana'da *Mellaş*⁶ taifesinden 60-70 kişilik eşkıya grubu olduğunu, yolcuların eşyalarına el koyduklarını, geceleri köylere baskınlar yapıp mal yağma ettikleri, korku saçtıklarını yazmaktadır. Bu yol kesen haydutların derhal hapsedilmesi buyurulmuştur (BOA., MD 7, 36/14). Yine Hamiteli sancığına gelen bir Arap taifesi, Antalya'ya giden bir ticaret yolunda konuşlanarak o bölgedeki ticareti sekteye uğratmıştır. Bölgedeki kişilerin bu durumu Dîvân-ı Hümâyun'a bildirmesi üzerine "...*Buyurdum ki: Eger zikrolunan Arabdur ve eger sâ'ir sâbte adına levend tâ'ifesidir, anun gibi fesâd ü şenâ'at üzre olanları ele getirsin. Ahvâllerin teftiş idüp sâbit olan hukub-ı nâsı alvirdükden sonra ehl-i fesâd ü şenâ'tün mahallinde hakekandan gelisin...*" şeklinde emir verilmiştir (BOA., MD 3, 987). Belgelerde hükümler verilirken derhal haklarından gelinmesi, gereğinin yapılması, mahallinde haklarından gelinmesi gibi emirler verilmiştir. Südde-i Saadete gönderilmesi, payitahta sevk edilmeleri çok nadir verilen emirlerdendir.

Resmî yazışmalarda, *zülüim/zulm* olarak adlandırılan hareketleri mühimme kayıtlarından incelememiz bu kavramın daha anlaşılır olmasında bize yardımcı olacaktır. İncelediğimiz belgelerde, resmî görevlilerin illegal hareketleri, fiilleri *zülüim* ve *teaddî* olarak adlandırılmıştır.

İncelediğimiz hükümlerde, kadıların bizzat Müslüman ve gayrimüslimlere vergi konusunda zulmettiğini, eşkıyalık yaparak erzaklarını aldıklarını tespit etmekteyiz. Buna dair bir örnek verecek olursak H. 985/M. 1577 tarihli bir hükümde, Ürgüp'te Rışk, Lazar, Poyo, Piliko, Kaliba, Midos, Karağuşu, İstoyan, Nikoilye ve Petri isimli zimmilerin, Dîvân-ı Hümâyun'a arzuhal sunup Ürgüp Kadısı Mevlâna Muhammed'in zulmünden bahsettiklerini anlamaktayız. Kadı, 275 hane olduğu halde 4000'den fazla hane yazmıştı. Hane

roller oynaması onları ehl-i örf ile karşı karşıya getirdi. Sayıca kalabalık ve ateşli silahlara hâkim böyle bir milis kuvvetin varlığı, zamanla problem hâline gelmiştir. Maddî istikrarsızlık, gelecek kaygısı il erlerinin levend ve sekbanlara karışmalarına yol açmıştır. Bir bölümü de celâli bölüklerinde yer almıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. İlgürel, 2000, s. 59-61.

⁵ Marjinal kelimesi, Le Petit Robert sözlüğüne göre *toplumdan olan ama toplum dışında yaşayan kişi/kişiler* için kullanılan bir tanımlamadır. Eşkîyalık hareketlerinde sıklıkla anılan Gurbet taifesi ve Mellaşiler bu gruba örnektir. Ayrıntılı bilgi için bk. Kadioğlu, 2020, s. 75-93.

⁶ Akdağ, Mellaşilerin Antalya'dan Adana'ya kadar olan bölgelerde yaşadıklarını, eşkıyalıkla anılan bir Arap taifesi olduğunu belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Akdağ, 1945, s.23-37.

⁷ Teaddi veya taaddi, Allah'ın kulları için belirlediği sınırları aşmak anlamında bir Kur'an terimidir. Sözlükte, hızlı koşarak, sınırları aşmak, tecavüz etmek anlamındaki *adv* kökünden türeyen bir terimdir. Ölçüyü, sınırı aşmayı, taşkınlık yapmayı, haklılık sınırını geçmeyi, başkalarına saldırmayı ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bk. Çelik, 2010, s. 283-284.

başına 50'şer akçe almak yerine 75'er, 85'er akçe toplamıştı. Ayrıca sipahilerden ağnam vergisini fazla almış, rızaları olmadan da yağ ve bal almıştı (BOA., MD 30, 551/235). Yine aynı mühimme defterinde yer alan hemen bir sonraki hükümde Amasiyye (Amasya) kadısı olan Abidin Han'ın yol kesen haramilerle iş birliği içerisinde olduğu, ayrıca reayadan da fazla akçe aldığı, akçe alamadığında ise reayanın zahiresini zorla aldığı ve karşı gelenlere zulmettiği yazmaktadır (BOA., MD 30, 552/236). Benzer bir hadise Bergama'da yaşanmıştır. Manisa kadısına gönderilen bir hükümde, Bergama kadısı İbrahim'in ehli fesad olduğu, halka zulmettiği belirtilmiştir. Kadı, türlü yollarla reayadan fazla akçe almış, bunun yanında kuzu, koyun, arpa, buğday, kereste olarak halkın mallarını yağma etmiştir (BOA., MD 72, 572/292).

İncelediğimiz belgelerde de naiplerin başrolde olduğu birçok eşkıyalık hareketi bulunmaktadır. Bunlardan örnek verecek olursak H. 979/ M. 1571 tarihli Bozok kadısına yazılan bir hüküm buna bir emsal teşkil eder. Mahmud isimli bir naip, yanına birkaç yoldaş alıp *Kabrus Ceziresine kız sürgün etmek için emir gelmiştir.* diye bir yalan uydurarak üstüne bir de akçe talep edip kızları ve akçeleri alıp kaçmıştır (BOA., MD 10, 254/169). Diğer bir örnek ise Anadolu beylerbeyine ve Alaşehir kadısına yazılan H. 985/M. 1577 tarihli bir hükümde, Alaşehir naibi Ahmed'in ve yanına aldığı on beş nefer atının köyleri gezip köylülere zulmettikleri, zorla paralarını aldıkları, karşı gelenleri yaraladıkları, evlerini yağma ettikleri yazmaktadır (BOA., MD 30, 537/230).

İncelediğimiz hükümlerde, bazı müderrislerin de *eşkıyalık* hareketlerinde rol aldıklarını görmekteyiz. Köyleri geçim kapısı olarak gören müderrisler öncelikle para, hayvan, mal, eşya çalmak/almak kaydıyla *eşkıyalık* ve *zulüm* yapmışlardır. Buna bir örnek Seferihisar'da yaşanmıştır. H. 981/M. 1573 tarihli, Anadolu beylerbeyine gönderilen bir hükümde, Seferihisar'da müderris olan Mevlana Resul'un, yanına birkaç yoldaş olarak Mihaliç (Bursa/Karacabey) kazasında sürüyle koyun çaldıkları, zorla mal ve esbap aldıkları, karşı gelen bir kişiyi de katlettikleri bildirilmiştir (BOA., MD 24, 69/23).

Başka bir hükümde, adaleti ve düzeni sağlamak kaydıyla atanmış olan kadı ve naibinin birlikte *zulüm/eşkıyalık* yaptıkları görülmektedir. H. 1003/M. 1594 tarihli, Kastamonu beyine ve Çankırı, Keskin kadılarına gönderilen hükümde, Koçhisar kadısı Alaaddin'in ve Naibi Mustafa'nın, Çankırı'da kaymakam olan Sinan'ın hanesini basarak yağmaladıkları bildirilmiştir. Kadı ve naibinin, kendilerine karşı koyan adamları da yaraladıkları, birçok usulsüzlük yaparak tutuklu olan bir eşkıyayı da salıvererek kaçtıkları yazmaktadır (BOA., MD 73, 838/382).

Belgelerde, 16. yüzyılın sonlarına doğru devlet görevlisi kimliği olanların büyük eşkıya grupları kurarak köyleri ve kasabaları yağmaladıkları görülmektedir. Aynı yüzyılda birçok yerde yaşanan bu olaylar, eşkıyalara müdahale edebilecek görevlilerden de ümidin kesildiğini göstermektedir. H. 1004/ M. 1595 tarihli Kırşehir ve Keskin kadılarına yazılan bir hükümde, mirî miran, mirliva, sipahi, subaşı, acemi oğlanı olan 70-80 kişilik bir eşkıya grubunun köy köy gezip yem, yemek, koyun, kuzu, at, eşya, akçe ve altınları zor kullanarak aldıklarını yazmaktadır (BOA., MD 73, 229/128). Yine aynı zaman diliminde yazılan bir hükümde, Afyon Karahisar'da 90-100 kişilik bir grubun köyleri yağmaladığı, kendilerine karşı direnenleri katlettikleri yazmaktadır (BOA., MD 73, 426/180).

Araştırılan dönem içerisinde, *zulüm* ve *eşkıyalık* hareketlerinde doğrudan veya dolaylı olarak yer alan ehl-i şer' ve ehl-i örften kimseler bulunmaktadır. Ehl-i örfe göre ehl-i şer', olayların içinde daha az yer almıştır (Ata, 2024, s. 77-78). Bu bize, Osmanlı Devleti'ndeki adli yapının idari yapıya göre daha baskın olduğunu ve daha iyi işlediğini göstermektedir. Ehl-i örfün tepesinde olan kadının aldığı eğitim ve görevi gereğince adalete uygunluk, adalete aykırı olmama konularında diğer idarecilerden daha duyarlı olduğunu dikkate almak gerekir.

Devletin kendisine sunduğu imkânları kötüye kullanan resmî görevlilerin yaptığı eylemler, belgelerde "zulm" olarak adlandırılmıştır. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki, devlet görevlileri doğrudan veya dolaylı olarak *eşkıyalık* hareketlerinin içerisinde yer almışlardır. Belgelere yansıyan, devlet görevlilerinin de içinde bulunduğu *eşkıyalık* vakalarında, doğrudan veya dolaylı olarak eşkıyalığı gerçekleştirdiklerini görmekteyiz. Vezirlerin adamları, kadıların naipleri, beylerbeyinin kethüdalrı, subaşları şeklinde dolaylı olarak *eşkıyalık* hareketlerinin içerisinde yer aldıkları hükümlere yansımıştır. Aşağıda yer alan şekilde belgelerden anladığımız *zulüm* ve *eşkıyalık* kavramlarının somut anlatımıdır. Şekil 1'den de anlaşılacağı üzere *eşkıyalık* eylemi bir *zulümdür*, ancak her *zulüm* eşkıyalık değildir.

Şekil 1. Eşkîyalık ve Zulüm Arasındaki İlişki

İncelediğimiz hükümlerde, yönetilenlerin suç işlemesine karşılık *eşkıya* olarak adlandırıldıklarını, yönetenlerin suçlarına karşılık ise *zulüm* kavramının kullanıldığını görmekteyiz. İlegal hareketlerin benzer, adlandırmaların farklı olduğunu anlamaktayız. Fakat ender de olsa *zulüm* ve *teaddi* sözcüğünün yanı sıra bazı hükümlerde, (BOA, MD 6, 740; MD 27, 139; MD 73, 369, 395, 396, 443, 451, 536; MD 74, 155, 169) *eşkîyalık* sözcüğü *zulüm* ile birlikte kullanılmıştır.

Kayıtlarda, *eşkîyalık* ve *zulme* karşı emirler verilirken *eşkîyalık* olarak nitelendirilen hareketlerde, derhal olay mahallinde haklarından gelinmesi emredilip *zulüm* ile suçlanan kişilerin ise südde-i saadete gönderilmesi dikkat çekmektedir. Genel olarak hükümlerin sonundaki emirlerden anlaşıldığı üzere suçlu olduğu iddia edilen kişi, mahkemede şikâyetçiler ile yüzleştirilerek davanın görülmesi emredilmektedir. Eğer suçlu olduğu iddia edilen kişi ehl-i örf veya ehl-i şer'den ise mahkemenin İstanbul'da görülmesi için payitahta gönderilmesi emredilmiştir. Fakat halktan bir kişi/kişiler suçluysa olay yerinde icabına bakılması istenmiştir. Mahkemede adil bir yargılama yapılması vurgulanmaktadır. Yargılama ve hükümde eşitlik, reayanın hakkı, suçlunun topluma kazandırılması prensibi vardır (Çalışkan, 1993, s. 369).

Reaya, yerel mahkemede veya olay mahallinde cezalandırılırken devlet görevlilerinin payitahta gönderilmelerinde hiçbir şekilde bir kayırma söz konusu değildir. Hükümlerde, adalet ile şer' ile cezası verilsin şeklinde ibare hem reaya hem de devlet görevlileri için geçerlidir. Ağır cezalar, divanda görümlüp adil bir yargılamayla karara bağlandığı için devlet görevlileri payitahta gönderilmiştir. Taşrada, olay yerindeki deliller ışığında mahkemenin karar vermesi, tarafsız bir yargılama yapıldığının göstergesidir.

Sonuç

16. yüzyıla ait belgelerden anlaşılacağı üzere Osmanlı Anadolu'su, her kademedeki kişilerin/kimliklerin dâhil olduğu *eşkîyalık* olaylarına sahne olmuştur. Kimliklerin farklı olması, *eşkîyalık* hareketlerinin nedenlerinin de farklı olması demektir. Bazıları maddi çıkar amaçlı, bazıları eşkıya reislerinin devlet tarafından affedilip kadroya alınmalarına özenmiş, bazıları da hedeflerine giden yol olarak eşkıyalığı benimsemişlerdir. Fakat *eşkîyalık* hareketlerinin daha çok maddi çıkar sağlama amaçlı yapıldığını anlamaktayız. Belgelere göre mal gasp etmek, adam darp etmek, cinayet işlemek, halka korku salmak gibi fiiller, *eşkîyalık* olarak nitelendirilmiştir. *Eşkîyalık* suçuna karşılık verilen emirlerde de buldukları mahalde haklarından gelinmesi vurgulanmıştır. Gayrimüslim, marjinal, aşiret ve cemaat gruplardan oluşan eşkıyaların, Anadolu'nun farklı bölgelerinde aktif olduklarını görmekteyiz. Bu eşkıya grupları da çoğunlukla mala karşı suçlarda yer almışlardır ve çoğunlukla mahallinde şer' ile cezalandırılmaları ve nadir de olsa payitahta gönderilmeleri

emredilmiştir. İncelediğimiz belgelerde, gayrimüslimlerin eşkıyalığı karşısında kendi mahkemelerine değil de kadı mahkemelerine sevk edildiklerini anlamaktayız.

Osmanlı Devlet anlayışında, ehl-i örf ve ehl-i şer’den olan yöneticiler, yönetilenlere karşı adil olmak mecburiyetindeydiler. Kaynaklarda, reaya karşı yapılan adaletsizlik, usulsüzlük, *zulüm* ve *teaddi* olarak nitelendirilmiştir. *Zulüm*, Osmanlı hukukunda suç olarak kabul edilmiştir. Çalışmamızda, devlet görevlilerinin illegal hareketleri *zulüm* kavramı çerçevesinde ve *eşkıyalık* kavramından bağımsız olarak ele alınmıştır. İncelediğimiz kaynaklarda, devlet görevlilerinin de tıpkı reaya gibi daha çok mala karşı suç işledikleri görülmektedir. Reaya eşkıyalığı gibi mal gasp etme, darp etme, halka korku salma eylemlerini gerçekleştirmişler fakat *eşkıya* yerine *zalim* olarak nitelendirilmişlerdir. Anadolu’nun hemen hemen her bölgesinde, halka zulmettikleri ve çoğunun yargılanmak üzere yüce divana sevk edildiği tespit edilmiştir.

Devlet görevlilerinin, özellikle askerî sınıfın, halkı hiçbir şekilde zor duruma düşürmemesi, halkı asla incitmemeleri yönünde kanunnâmeler, adaletnâmeler ve fermanlar yayınlanmıştır. Halka zulmeden devlet görevlileri hakkında soruşturma yapılması için merkezden görevliler atanmıştır. Soruşturma yapılırken, zulmeden kimsenin suçu sabit olana kadar nezaret amaçlı tutuklanmıştır. Suçu sabit olanlar, Dîvân-ı Hümâyun’a getirilerek yüce divanda yargılanmışlardır.

Eşkıyalık vakaları artıkça ve devlet görevlileri de bu yolsuzluğun içinde oldukça *eşkıyalık* ve *zulüm* hareketlerinin önü alınamamıştır. Merkeze iletilen her şikâyette çözüm aranmış, karşılığında hüküm gönderilmiş, fakat bu yüzyılda doğu ve batı coğrafyalarında uzayan savaşlar olduğu için iktisadi sıkıntıda olan bir devlet olarak kesin çözüm bulunamamıştır. Zamanla merkezden taşraya gönderilen hükümlerin/emirlerin işlerliğini yitirdiğini görmekteyiz.

Kaynakça

- Acun, F. (2002). Celâli İsyânları, *Türkler*. Yeni Türkiye Yayınları.
- Akdağ, M. (1945). Celâli İsyânlarının Başlaması. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 4(1), 23-37.
- Akdağ, M. (2013). *Türk balkanın dirlik ve düzenlik kangası*. Yapı Kredi Yayınları.
- Artan, M. (2019). Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Askeri/İdari (Yöneten) Sınıf Mensuplarının Yaptığı Eşkîyalık Hareketleri (1626-1631). II. *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*. (46-60) içinde.
- Artan, M. (2021). Osmanlı Devleti'nde Eşkîyalığın Önlenmesi İçin Verilen Cezaların ve Alınan Tedbirlerin Mühimme Defterlerine Yansımaları (1626-1632). A. Kuşçulu ve E. Gurbanov (Ed). *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*. (53-61) içinde.
- Ata, T. (2024). 16. Yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da eşkıyalık hareketleri. (Tez No. 875716) [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bardakoğlu, A. (1995). Eşkîya. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 11, 463-466) içinde. TDV Yayınları.
- Çağrı, M. (2013). Zulüm. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 44, 507) içinde. TDV Yayınları.
- Çalışkan, İ. (1993). İslam hukukunda ceza kavramı ve hadd cezaları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (31), 367-398.
- Çelik, İ. (2010). Taaddî. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 39, 283-284) içinde. TDV Yayınları.
- Devlilioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat*. (A. S. Güneşal Haz.). Aydın Kitabevi Yayınları.
- Doğan, İ. (2002). Korumacılığın kent kültüründen çıkarması gereken dersler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 35(1-2), 15-23.
- Faroqhi, S. (2016). *Devletle başa çıkmak "Osmanlı İmparatorluğu'nda siyasi çatışmalar ve suç 1550-1720"*. Alfa Yayınları.
- Findley, C. (2011). *Modern Türkiye Tarihi (1789-2007)*. Timaş Yayınları.
- Foucault, M. (2005). *Entellektüelin siyasi işlevi: Seçme yazılar I*. (Ergüden, I. & Akınhay O. & Keskin, F. Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Hüseyinkioğlu, A. (2001). XVI. Yüzyılda Anadolu'da Eşkîyalık Faaliyetleri ve Bu Faaliyetleri Önlemeye Yönelik Alınan Tedbirler, *Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu (Tarihten Günümüze İç ve Dış Tehditler) 2001*. (415-428) içinde. Elazığ.
- İlgürel, M. (2002). İl Erleri. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 22, 59-61) içinde. TDV Yayınları.
- İnalçık, H. (1990). Osmanlı toplum yapısının evrimi. (M. Özden & F. Unan Çev.). *Türkiye Günlüğü Dergisi*, 11, 30-41.
- Kadioğlu, Ş. (2020). Yeryüzünün dışlanmışları: Jean-Marie Gustave Le Clezio'nun Altın Balık adlı romanında marjinal karakterler. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 75-93.
- Katğı, İ. (2013). Osmanlı Devleti'nde siyaseten katl (hukuki maiyeti, sebepleri, usulü, infazı ve sonuçları). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24, 180-211.
- Katip Çelebi (1980). *Mizanü'l-Hakk Fi İhtiyari'l-a Hakk (en doğruyu seçmek için hak terazisi)*. Tercüman 1001 Temel Eser. Kervan Kitapçılık.
- Mumcu, A. (1963). *Osmanlı Devleti'nde siyaseten katl*. Ajans-Türk Matbaası.
- Mumcu, A. (1985). *Osmanlı hukukunda zulüm kavramı*. Phoenix Yayınevi.
- Pakalın, M. Z. (1946). *Tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü*. (C. I. II. III.). MEB. Yayınları.
- Pamuk, Ş. (2007). *Osmanlı ekonomisi ve kurumları*. (Aksay, G. Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.
- Şafak, A. (1991). *Mezhepler arası mukayeseli İslam ceza hukuku*. Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Şemseddin Sami. (1996). *Kamus-i Türkî*. Çağrı Yayınları.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 2 Numaralı Mühimme Defteri, 963/1555.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 3 Numaralı Mühimme Defteri, 966-968/1558-1560.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 5 Numaralı Mühimme Defteri, 973/1565.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 6 Numaralı Mühimme Defteri, 973/1565.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 7 Numaralı Mühimme Defteri, 975-976/1567-1568.

- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 10 Numaralı Mühimme Defteri, 978-679/1570-1571.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 22 Numaralı Mühimme Defteri, 981/1573.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 24 Numaralı Mühimme Defteri, 981-982/1573-1574.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 27 Numaralı Mühimme Defteri, 983/1575-1576.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 28 Numaralı Mühimme Defteri, 984/1576.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 30 Numaralı Mühimme Defteri, 985/M. 1577.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 62 Numaralı Mühimme Defteri, 995-996/1586-1587.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 72 Numaralı Mühimme Defteri, 1002-1003/1593-1594.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 73 Numaralı Mühimme Defteri, 1003-1004/1594-1595.
- T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı (BOA), Divan-ı Hümayun Sicilleri/Mühimme Defterleri (DVNSMHHM), 74 Numaralı Mühimme Defteri, 1004-1005/M. 1595-1596.
- Uzun, E. (2009). Osmanlı ülkesinde görülen isyan ve eşkıyalık olayları karşısında alınan bazı tedbirler hakkında bir değerlendirme. *TÜBAR*, 25, 185-214.
- Yakut, E. (2012). Osmanlı hukukunda bir suç olarak eşkıyalık ve cezalandırılma. *Kebikeç*, 33, 21-33.
- Yaran, R. (1992). Bid'at. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 6, 129-131) içinde. TDV Yayınları.
- Yediöldüz, B. (2002). Klasik dönem Osmanlı toplumuna genel bir bakış. *Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi* (Cilt 6, 287-343) içinde. Yeni Türkiye Yayınları.
- Yetkin, S. (1997). *Ege'de eşkıyalar*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

THE CONCEPT OF BANDITUALITY AND OPPRESSION IN 16TH CENTURY OTTOMAN OFFICIAL CORRESPONDENCE

(Extended Summary)

Societies and states have been constantly affected by socio-economic events and geographical location-induced events such as migration, invasion, war or natural disaster since ancient times. One of the situations that arise from all these factors is banditry incidents. Banditry, which is one of the issues that trouble the administrators, is a political and social phenomenon that has many similar aspects, although it occurs at different times and in different forms in every society. This phenomenon of banditry has been defined and interpreted in different ways, taking into account elements such as the commission of the incident, its occurrence, and the identity of the person who committed it. Ensuring internal peace has been one of the fundamental issues for every state from past to present. One of the problems that disrupted the internal peace in the Ottoman Empire was banditry activities. The bad state of affairs in the State and Social mechanisms affected every segment of society and the Ottoman lands became the scene of unstoppable events.

The 16th century was a century when serious changes and transformations began in the political, military, economic and social fields of the Ottoman Empire. The struggles for the throne, the long wars, and the subsequent internal and external events in the second half of this century are a turning point for the Ottoman Empire. Although some studies have been carried out on this century, no sufficient study has been done to concretize the events with statistical data and interpret them in a text.

In this study, the incidents of banditry, which are expressed as oppression and banditry in Ottoman historical studies, occurred in the 16th century and were one of the most important problems that deeply affected the socio-economic life of the period, were examined. First of all, the terminology of these two words was examined from a historical and conceptual perspective. Afterwards, the dimensions of banditry and persecution in the examined period were revealed with documents. Banditry incidents, which form the basis of the subject of our study, took place all over Ottoman Anatolia. Banditry activities are recorded as theft, murder, kidnapping, house raiding, road blocking and persecution. Since place, time, space and personal identities differ in banditry incidents, it is necessary to evaluate the causes and consequences of the incidents from different perspectives.

Some of the elite and traditional groups, whose main duty is to carry out state affairs and protect the subjects, have displayed an arbitrary attitude in their duties due to the weakening of the central authority and economic reasons. It is a debatable issue whether the phrase “banditry” should be used to describe the actions of officials against the public. Therefore, it is useful to explain the concept of “cruelty” in accordance with our subject of study. Cruelty refers to more actions than the term banditry. In the official language of the state, zulm means that the people of custom and the people of evil turn to illegal means and apply unfair and harsh procedures to the subjects. As can be understood; The act of banditry is an act of cruelty, but not every cruelty is banditry. It would be more appropriate to consider the actions taken by officials who abuse the opportunities offered by the state as “cruelty”. However, it should also be noted that state officials have been directly or indirectly involved in banditry movements. We see that, reflected in the provisions, in cases of banditry involving state officials, they directly or indirectly committed banditry. It is reflected in the provisions that they were indirectly involved in banditry movements in the form of viziers’ men, kadis’ regents, beylerbey’s kethüdas and subaşı.

It is noteworthy that in the records, orders were given against banditry and oppression, while actions deemed as banditry were ordered to be dealt with immediately at the scene of the incident, and people accused of oppression were sent to the safe haven. In general, as can be understood from the orders at the end of the provisions, the person alleged to be guilty is ordered to confront the complainants in court and hear the case. If the person alleged to be guilty was from the people of custom or the people of evil, it was ordered to be sent to the capital city for the trial to be held in Istanbul. If one of the subjects was guilty, they were asked to be dealt with on the spot. A fair trial in court is emphasized. There are principles of equality in trial and judgment, the rights of the subjects, and the reintegration of the criminal into society. There should be no favoritism in sending state officials to the capital while the people are punished in the countryside or at the scene of the crime. The phrase “let the punishment be given with justice and shariah”

is valid for both identities in the provisions. Since heavy penalties were discussed in the court and decided in a fair trial, state officials were sent to the capital. The court's decision in the light of the evidence at the crime scene in the provinces is an indication of an impartial trial.

As the cases of banditry increased and state officials became involved in this corruption, it could not be stopped. A solution was sought for every complaint submitted to the center, and a verdict was sent in return, but as a state in economic distress, a definitive solution could not be found due to prolonged wars in the eastern and western geographies in this century. Over time, we see that the provisions and orders sent from the center to the provinces lose their effectiveness.

Makale Bilgisi / Article Information

Atıf / Cite as

Ata, T. (2024). 16. yüzyıl Osmanlı resmî yazışmalarında eşkyaçılık ve zulüm kavramı. SÜREK Alevilik – Bektaşılık ve Kültür Araştırmaları Dergisi, 3, 69-81.

Ata, T. (2024). The concept of bandituality and oppression in 16th century Ottoman official correspondence. *SUREK Journal of Alevism – Bektasism and Cultural Studies*, 3, 69-81.

Yazar / Author

Teslime ATA

Dr., Bağımsız Araştırmacı

PhD, Independent Researcher

teslimeyuksel@gmail.com, 0000-0001-9187-3760

Geliş Tarihi / Received

21 Ekim / October 2024

Kabul Tarihi / Accepted

09 Kasım / November 2024

Yayın Tarihi / Published

30 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu/Pub Date Season

Aralık / December

Sayı / Issue

3

Sayfa / Pages

69-81

Makale Türü / Article Types

Araştırma Makalesi / Research Article

Kapsam / Scope

Sosyal ve Beşerî Bilimler / Social and Humanitarian Sciences

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Ethical Statement

Araştırmacı verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiğini beyan eder. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem ve iThenticate programı tarafından incelenerek intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları / Contribution Rates of Authors to the Article

Makale tek yazarlıdır. / The article is single authored.

Çıkar Beyanı / Declaration of Interest

Makalenin hazırlanmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. / There is no conflict of interest in the preparation of the article.

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Yayıncı / Published by

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Hacı Bektaş Veli Research and Application Institute.